

Draamatyöpaja mahdollisuutena harjoitella kehollista kohtaamista

Riku Laakkonen ja Jenny Paananen

Kohtaamisosaamista hoivakoteihin (KOHO) on Euroopan sosiaalirahaston (ESR+) osarahoittama ryhmähanke, joka alkoi joulukuussa 2024 ja jatkuu vuoden 2027 toukokuuhun. Hankkeen päätavoitteena on vahvistaa hoivakodeissa tapahtuvaa kohtaamisosaamista, joka on hankkeessa määritelty vuorovaikutus- ja tunnetaidoiksi, dialogiseksi toiminnaksi ja läsnäoloksi.

Tämänkaltainen osaaminen vahvistuu, kun ammattilainen tunnistaa omia tunnetaitojaan, vuorovaikutukseen liittyviä toimintatapojaan sekä vahvuuksiaan ja voimavarojaan. Hankkeen kehittämismenetelminä hyödynnetään kokemuksellista oppimista, yhteiskehittämisen menetelmiä ja draamaa. Tämä artikkeli keskittyy eräässä pirkanmaalaisessa hoivakodissa aloitettuun draamaprosessiin ja siitä tähän mennessä kertyneisiin havaintoihin.

Ennen draamatyöpajaa

Ennen hoivakohtaista kehittämistä KOHO-hankkeessa kartoitettiin ammattilaisten käsityksiä ja kokemuksia muistisairaana kohtaamisesta sähköisen kyselyn ja syventävien haastattelujen avulla. Kyselyyn vastasi 200 ikääntyneiden hoivakodeissa työskentelevää ammattilaista, ja haastatteluja tehtiin 12. Osallistujilta kysyttiin muun muassa, millaista osaamista muistisairaana ihmisen kohtaaminen edellyttää, millaiset kohtaamiset tuntuvat helpoilta ja millaiset vaikeilta sekä millaista tukea he tarvitsivat osaamisen kehittämiseksi.

Sähköisen kyselyn ja haastattelujen pohjal-

ta haastavimmiksi tilanteiksi koettiin sellaiset, joissa asukas käyttäytyy aggressiivisesti tai on erityisen sekavassa tilassa. Tällaisia tilanteita oli tullut vastaan kaikille haastateltaville joskus, ja jotkut kertoivat kohtaavansa niitä lähes päivittäin:

No niitä tulee ehkä ihan päivittäin. Lähdetään ihan tästä vaipanvaihdosta. Ei halua lähteä vessaan, ei halua vaihtaa vaippaa. Nyrkit heiluu ja kiro sanat kuuluu. Se on ihan niinku arkipäivää.

Aggressiivisen käyttäytymisen kohtaaminen oli pelottanut monia etenkin hoitajanuran alkuvaiheessa, mutta kokemuksen ja osaamisen lisääntyessä asiaan suhtautuminen oli tullut helpommaksi. Osa kertoi muistuttavansa itseään siitä, ettei muistisairas asukas käyttäydy tarkoituksella ikävästi, vaan taustalla on sairaus tai jonkinlainen aito hätä, johon asukas reagoi. Huolta työn eettisestä kuormituksesta herätti havainto, että osa haastatelluista ajatteli aggressiivisuuden ja väkivaltaisuuden ikään kuin kuuluvan asiaan:

Jos asukas solvaa minua, mä en pidä sitä niinku semmoisena, että se olisi minua kohtaan jotenkin aggressiivinen. Se on vaan siihen tilanteeseen sillä hetkellä kuulunut. Potkimiset ja lyömiset hoitotilanteessa, en mä niitäkään näe silleen, että se ihminen on taballaan aggressiivinen, mitä ehkä joku muu kokee tosi pahaksi aggressiiviseksi tilanteeksi. Mun mielestä se ihminen vaan toimii siinä tilanteessa silleen.

Väkivallan normalisointi on ongelmallista, sillä se luo kuvaa, että hoitajien on yksinkertaisesti kestävä se, että heidän koskemattomuuttaan loukataan. Tällöin tilanteita ei välttämättä edes pohdita siitä näkökulmasta, että niitä voisi ehkäistä ennalta tai ratkaista mahdollisimman rakentavasti. Lisäksi normalisoiva puhetapa ylläpitää mielikuvaa, että ammattitaitoisen hoitajan on selvittävä tilanteista ilman tukea. Haastattelujen perusteella apua ja koulutusta kuitenkin kaivataan, ja moni kertoi kokeneensa kuormitusta ja pelkoa töissä. Myös jatkuva haastavien tilanteiden ratkaiseminen oli kuluttavaa:

Sellaisina päivinä, milloin on tuollaisia kohtaamisia, missä pitää tavallaan enemmän luovia ja mieltiä, on kyllä myös väsyneempi sen jälkeen. Siinä menee energiaa.

Koska osa lääkitykseen, ravintoon ja hygieniaan liittyvistä hoitotoimenpiteistä on välttämätöntä saada tehdyksi järkevän aikaikkunan sisällä, hoitajat joutuvat pohtimaan asukkaiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen ja heidän hyvinvoinnistaan huolehtimisen välistä rajanvetoa. Asukkaan hoitaminen tämän tahdon vastaisesti aiheutti haastateluille myös eettistä kuormitusta, sillä he tiedostivat toimivansa eettisten ohjeiden ja arvojen kannalta ristiriitaisella tavalla (Molander 2014; Čartolovni ym. 2021):

Kyllä se on tosi kuluttavaa, ja se myös menee niinku ihon alle, että miksi joutuu olemaan tää hirveä ihminen.

Kyselyn ja haastattelujen pohjalta yhdeksi tärkeäksi aiheeksi nousi aggressiivisesti ja sekavasti käyttäytyvän asukkaan kohtaaminen. Siihen liittyvien teemojen käsittelyssä pelkkä tietoon perustuva käsittely ei välttämättä auta muuttamaan toimintaa. Sen sijaan kokemuksellisen oppimisen menetelmillä tilanteita voi päästä tarkastelemaan uusista näkökulmista.

Hoivakodin kohtaamistilanteiden käsittelyä jatkettiin draamallisen käsittelytavan avulla. Draamatyöpajojen kestoksi suunniteltiin kaksi tuntia, ja ne toteutettiin hankeasiantuntijapareina työskennellen. Työpajoissa teemoja käsiteltiin osallistujien antamien tilanteiden pohjalta erilaisten draamaharjoitteiden avulla.

Draamaprosessin määrittelyä

Erilaiset draamaprosessit, joissa yhdessä osallistujien kanssa valittua aihetta käsitellään draaman keinoin, voidaan lukea osallistavaksi teatteriksi (*participatory theatre*), joka puolestaan kuuluu soveltavan teatterin yläkäsitteen alle (Louhija 2015; Ryyänen ym. 2021). Draamallisten menetelmien peruseräiteisiin kuuluu osallistavuuden ja yhteisen leikin kautta luotu keinotodellisuus, jonka turvin voidaan tutkia kulloistakin työpajan aihetta. Draamatyöskentelyn avulla voidaan luoda kokonaisvaltaisia, aitoa elämää muistuttavia kohtaamistilanteita, jotka auttavat ymmärtämään aitoa vuorovaikutustilannetta. Draamatyöskentelyssä kehollisuus korostuu tiedon tuottamisen tapana (Ryyänen ym. 2021), ja tämänkaltaisen työskentelyn taustalla voidaan nähdä ruumiinfenomenologinen lähestymistapa, jossa ihminen on kokonaisuus ja ajattelu sekä oppiminen on kehosta riippuvaisista (ks. esim. Anttila 2009).

Draamaprosessin olisi hyvä olla mahdollisimman osallistumaan kutsuva, mikä käytännössä tarkoittaa sellaisia draamaharjoitteita, joihin osallistuminen ei edellytä ennakko-osaaamista tai valmistautumista. Samoin osallistujille on hyvä tehdä selväksi, että osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Jokainen samassa tilassa mukana oleva henkilö on osallistuja, vaikkei haluaisi tai pystyisi juuri sillä kertaa osallistumaan draamallisiin toimintoihin. Osallistumista on myös tilanteiden havainnointi ja yhteiseen keskusteluun osallistuminen.

Aineiston keruuta tulevaa draamatyöskentelyä varten

Ensimmäisen draamatyöpajan tavoitteina olivat draamaharjoitteisiin tutustuminen sekä aineiston keruu voimakkaassa tunnetilassa olevan muistisairaahan kohtaamisesta ja aineistoon pohjautuvan esimerkkitalanteen rakentaminen sekä draamallinen testaaminen. Aineiston keruulla tarkoitetaan tässä toiminnallista nelikenttäharjoitetta. Tässä tehtävässä tilaan aseteltiin neljä fläppipaperia, jotka muodostivat kaksi vastinparia. Ensimmäisen vastinparin otsikot olivat onnistumiset ja haasteet. Toisen vastinparin otsikot olivat taivas ja helveti. Työpajassa nelikenttäharjoitteen aiheena oli haastavassa tunnetilassa olevan muistisairaahan ihmisen kohtaaminen. Ohjeena osallistujille oli kiertää jokaisen paperin luona ja kirjoittaa ylös asioita, jotka liittyvät edellä kuvatun kaltaiseen kohtamistilanteeseen. Onnistumiset-haasteet-vastinparin papereihin oli tarkoitus kirjoittaa arkielämän asioita ja taivas-helveti-vastinpariin unelmia ja kauhukuvia kohtamisista.

Kun osallistujat olivat kiertäneet jokaisella paperilla ja saaneet mielestään kaiken siinä hetkessä mieleen tulleen kirjattua, paperit käytiin läpi yhdessä keskustellen. Näin saatiin tietoa erilaisista kohtamistilanteista, ja tämän pohjalta alettiin miettiä ja valita tilanteita, joita haluttaisiin nähdä toteutettavan draaman keinoin.

Draamatyöpajan toteutus

Draamatyöskentelyä varten tilasta rajattiin isolla matolla alue ja sovittiin sen olevan draamakokeilujen näyttämö. Samalla sovittiin, että matto edustaa muistisairaahan asukkaan huoneen rajoja. Kun osallistuja astui matolle, hän oli näyttämöllä ja fiktiivisessä asukkaan huoneessa samaan aikaan. Tämänkaltaisen määrittelyn tarkoitus oli luoda esteettinen tila (Popen 2006, 126) hoivakodin seinien sisään. Tässä tilassa toimimisen tavoite oli luoda mahdollisuus

oman toiminnan tarkasteluun ja reflektointiin. Näyttämöllistä tilannetta voisi kuvailla yhdessä luoduksi vuorovaikutusverkostoksi, jonka keskiössä on ihmisten välinen kehollinen läsnäolo. Tällaisen tilanteen kautta saavutettu hetkellinen toisen asemaan asettuminen voi auttaa ymmärtämään, millaista on olla toinen riippumatta siitä, kuinka radikaalisti erilainen tämä toinen on, mikä puolestaan voi johtaa suurempaan ymmärrykseen arkipäivän kohtaamisissa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että toisen henkilön käyttäytymistä voidaan ymmärtää suoralla, esireflektiivisellä tavalla (Taipale 2022). Tämänkaltaisen yhteys pohjautuu peilisolu-järjestelmään, jossa peilisolut eivät vain aktivoi motorista toimintaa, vaan myös ”matkivat” havaittua motorista havaintoa (Taipale 2022).

Tilannetta seuraavia pyydettiin tekemään havaintoja, joita käytettäisiin luodusta tilanteesta keskusteluun. Draamallinen tilanne voitaisiin tarvittaessa pysäyttää ja aloittaa alusta uudelleen. Tilanteeseen valitut esittäjät voitaisiin myös vaihtaa, ja näin tilannetta tarkkailut osallistuja pääsisi halutessaan näyttämölle esittämään oman havaintonsa. Tilanteen hahmoille keksittiin roolinimet. Tämä tehtiin, jotta näyttämöä varten luotu tilanne voitiin erottaa oikean elämän tilanteista. Samalla korostettiin mahdollisuuksia kokeilla fiktiivisessä tilanteessa toisenlaisia ratkaisuja kuin mitä hoivakodin arkielämässä oli jo kokeiltu. Kun näistä säännöistä oli sovittu, oli aika valita, millainen tilanne otettaisiin draamalliseen käsittelyyn ja ketkä hoitajista esittäisivät tilanteessa tarvittavia rooleja.

Toteutettiin kaksi draamallista tilannetta, joista kumpikin oli asukkaan ja hoitajan välinen. Ensimmäisessä tilanteessa muistisairas naisasukas oli herkkä lyömään ja potkimaan hoitotilanteessa hoitajaa. Toisessa tilanteessa haasteena oli muistisairaahan naisasukkaan haluttomuus lähteä iltatoimiin, jos hoitaja oli naispuolinen. Näistä kummastakin tilanteesta rakennettiin lyhyt draamallinen kohtaus. Aluksi hoitajat empivät roolien esittämistä, mutta kumpaankin tilanteeseen löytyi esiintyjät, ja

näin päästiin näkemään ja kokemaan elävästä elämästä jalostetut kohtaukset.

Työpajaan osallistuvat pääsivät näkemään yhdessä luodun tilanteen kautta ikään kuin ulkoapäin, miltä tilanteessa toimivan hoitajan ja muistisairaana asukkaana toiminta ja dynamiikka näyttivät. Näin tilanteessa tapahtuviin asioihin oli mahdollista suhtautua etäännytetymmin. Tarvittaessa tilanteen sai myös pysäyttää johonkin kohtaan, mistä keskusteltiin, ja keskustelun jälkeen samaa tilannetta voitiin kokeilla uudestaan. Osallistavat draamatekniikat mahdollistivat eläytymisen muistisairaana asukkaana rooliin kehollisesti, jolloin empatia tämän tilanteessa kokemia tunteita ja oloa kohtaan kasvoi. Elisa Aaltola on määritellyt empatian olevan ”kokemus toisen yksilön mielentilojen tunnistamisesta tai niiden kanssa myötäelämisestä” (Aaltola & Keto 2017, 25). Empatian ymmärretään laajasti lisäävän tietämystä toisesta ihmisestä ja kannustavan auttamiseen ja yhteistyöhön (Stueber 2010). Empatian eri muotoja on eritelty hyvin kattavasti, mutta tässä yhteydessä määritelmäksi riittää ajatella empatiaa kykyinä miettiä, miltä minusta tuntuisi olla toisen asemassa.

Eläytyminen asukkaana ja hoitajan rooleihin vei aikansa ja vaati esittäjiltä keskittymistä. Kun tilanteet oli kertaalleen esitetty, niiden synnyttämiin havaintoihin pystyttiin pureutumaan ensin keskustellen ja sitten keskustelusta avautuneita ratkaisuja näyttämöllä kokeillen. Ratkaisuehdotuksissa keskityttiin siihen, miten hoitaja voisi muuttaa omaa käyttäytymistään ja vaikuttaa tilanteeseen. Fyysinen etäisyys asukkaaseen, äänen korkeus ja asukkaana kanssa samalle tasolle meneminen olivat havaintoja, joita testattiin luoduissa tilanteissa uudestaan. Tilanteessa, jossa naisasukas oli haluton lähtemään iltatoimiin naispuolisen hoitajan ollessa työvuorossa, yhdeksi ratkaisuehdotukseksi esitettiin asukkaana mielimusiikin soittamista. Tätä ehdotusta luvattiin kokeilla seuraavassa oikean elämän hoitotilanteessa. Toisessa tilanteessa yksi hoitajista kertoi hyödyntävänsä asukkaana uteliaisuutta ja sai hänet joskus liik-

keelle houkuttelemalla tämän ensin katsomaan ikkunasta parkkipaikalle, missä saattoi nähdä miehiä, mikä kiinnosti asukasta.

Lopuksi

Draamatyöpajassa tutkittiin yhteistoiminnallisesti elävästä elämästä poimittuja, haastavia kohtaamistilanteita. Drama loi niin sanotun ”esteettisen kahdentumisen” tilan (Heikkinen 2017, 63), jossa todellinen ja fiktiivinen maailma kohtasivat. Näin saatiin näkökulma siihen, mitä jokin asia merkitsee – ei vain hoitajalle vaan myös muistisairaalle ihmiselle. Samalla kokeiltiin, kuinka hoitaja voisi toimia haastavassa kohtaamistilanteessa. Tärkeää oli myös luotujen tilanteiden havainnointi ja pohdiskelu ryhmässä ja tätä kautta kohtaamiseen vaikuttavien seikkojen sanallistaminen.

Edellä kuvatuissa, yhdessä luoduissa draamallisissa tilanteissa muistisairaana asukkaana asemaa ymmärrettiin sekä esittäjien että katsojien taholta. Toisen asemaan asettuminen oli ehkä helpompaa hoitajan rooliin asettautuessa, vaikka toisaalta hoitajan roolin tuttuus oli altis monien mikrotilanteiden ohittamiselle – hoitajan toiminta tilanteissa otettiin aluksi ikään kuin annettuna. Vasta tilanteiden pysäyttäminen, niistä yhdessä keskusteleminen ja niiden toistaminen saivat ratkaisuehdotukset ja empatian aidosti heräämään. Väkivaltaisen asukkaana roolissa ollut kertoi ymmärtävänsä paremmin, miltä tuntui, kun iltatoimiin lähdeittäessä saa hoitajan taholta osakseen komentoja ja kuinka käsivarteen tarttuminen voi aiheuttaa ahdistusta, vaikka tarttumisote olisi ystävällinen.

Huomion arvoista on, että uusia ratkaisuehdotuksia saatiin myös niiltä osallistujilta, jotka olivat draamatilanteissa havainnoitsijan roolissa. Tämä kertoo, että draamallisen tilanteen rauhallinen seuraaminen, jolloin osallistuja on vastuussa ainoastaan tilanteen katsomisesta, voi tarjota mahdollisuuden pysähtyä pohtimaan ja ideoimaan uudenlaisia lähestymistapoja. Vastaavissa todellisissa hoitotilanteissa huomio

saattaa mennä tilanteesta selviytymiseen, jolloin uusia ideoita ei välttämättä synny.

Työpajan aikana rakentunut keskinäinen luottamus mahdollisti myös aiempaa avoimemman keskustelun tunteista draamallisen osion jälkeen. Hoitajat nostivat keskusteluun haastavien tilanteiden aiheuttaman tunnekuorman ja sen, miten tärkeää työyhteisössä olisi purkaa haastavat tilanteet mahdollisimman pian. Keholliset kohtaamiset draaman kontekstissa eivät pysty suoraan ratkaisemaan arjessa tapahtuvia tilanteita, mutta ne antavat mahdollisuuden pysähtyä aiheen äärelle ja rakentaa hoivakodin todellisuutta empaattisempaan suuntaan. Uskommekin, että parhaimmillaan draamatilanteiden rakentaminen, testaaminen ja purkaminen yhdessä luo työyhteisöön me-henkeä ja kannustavaa ilmapiiriä, jossa jokaisen hyvinvoinnilla ja turvallisuudella on merkitystä ja jossa vaikeiden tilanteiden kanssa ei tarvitse selvitä yksin.

Kirjoittajat

Riku Laakkonen, kehittäjä, Koho-hanke, teatteri-ilmaisun ohjaaja YAMK, väitöskirjatutkija, informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta, Esiintymisen ääret -tutkimusryhmä, Tampereen yliopisto, riku.laakkonen@tuni.fi

Jenny Paananen, FT, hankeasiantuntija, Tampereen yliopisto, terveystieteet, akatemiaturkija, Turun yliopisto, hoitotieteen laitos suomen kielen dosentti, Helsingin yliopisto jenny.paananen@utu.fi

Kirjallisuus

- Aaltola E, Keto S. Empatia, myötälämisen tiede. Helsinki: INTO, 2017.
- Anttila E. Mitä tanssija tietää? Kehollinen tieto ajattelun ja oppimisen perustana. *Aikuiskasvatus* 2/2009;84–92. Internet: <https://journal.fi/ai-kuiskasvatus/article/view/94179/52857> (viitattu 5.8.2025).
- Čartolovni A, Stolt M, Scott PA, Suhonen R. Moral injury in healthcare professionals: a scoping review and discussion. *Nurs Ethics* 2021;28:590–602. <https://doi.org/10.1177/0969733020966776>
- Heikkinen H. Ajattele toimien: Kohti draamakasvatuksen syvempää ymmärtämistä. Tampere: Draamatyö, 2017.
- KOHO-hanke. Pirkanmaan Muistiyhdistys. Internet: <https://www.pirkanmaanmuistiyhdistys.fi/hankkeet/koho-hanke/> (viitattu 13.6.2025).
- Louhija M. Paluu TIO-tulevaisuuteen: Soveltavan teatterin synnyt. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu, 2015.
- Molander G. Hoidanko oikein? Eettinen kuormitus hoito- ja hoivatyössä. 1. painos. Juva: PS-kustannus, 2014.
- Popen S. Aesthetic space. In: Cohen-Cruz J, Schutzman M, ed. *A boal companion: dialogues on theatre and cultural politics*. New York & London: Routledge, 2006.
- Ryynänen S, Nortio E, Varjonen S. Soveltava teatteri taideperustaisena tutkimuksena. Teoksessa: Ryynänen S, Rannikko A, toim. Tutkiva mielikuvitus: Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä. Helsinki: Gaudeamus, 2021:181–214.
- Stueber KR. *Rediscovering empathy: agency, folk psychology, and the human sciences*. Cambridge: MIT Press, 2010:19–21.
- Taipale A. Peilisolujärjestelmä ja kehollinen simulaatio: Askel kohti kehollisen empatian kokemista näyttelijäntyössä? Näyttämö ja tutkimus 2023;9:89–102. Internet: <https://journal.fi/teats/article/view/127614> (viitattu 1.8.2025).